

Šaltinis: TIK projekto tinklapis https://tik.pixel-online.org/families_guide.php

2 modulis – Šeimos pagalba ir parama ikimokyklinėms institucijoms ugdant vaikų kognityvinius ir prekognityvinius socialinius įgūdžius

Pirma dalis – Kaip vaikai išmoksta tikėtis ir nereikalauti

- 1.1. Įžanga
- 1.2. Galimybės priimti savarankiškus sprendimus
- 1.3. Aiškios ir realistiškos ribos
- 1.4. Bandymai ir atradimai neperžengiant ribų
- 1.5. Savarankiškumo įgūdžių vystymasis

Antra dalis – Kaip skatinti ikimokyklinio mokymosi veiklas namuose

- 2.1. Įžanga
- 2.2. Mažamečių sugebėjimai
- 2.3. Proksimalinio vystymosi sritis
- 2.4. Biologiniai nuostoliai – augimo spaudimas
- 2.5. Buvimas kartu

Trečia dalis – Kaip didinti smalsumą ir žingeidumą

- 3.1. Įžanga
- 3.2. Staigmenos: malonumo mokytis atradimas
- 3.3. Laimingas vaikas – smagus mokymąsis
- 3.4. Ankstyvas dėmesys kalbai
- 3.5. Tapk savo vaiko "emociniu treneriu"

Ketvirta dalis – Socialinių įgūdžių ugdymas

- 4.1. Įžanga
- 4.2. Įvairios strategijos ir jų pasirinkimas
- 4.3. Geresnis komunikavimas
- 4.4. Klausymo įgūdžiai: ryšių menas
- 4.5. Empatija ir susidomėjimas aplinkinių situacija

2 modulis – Šeimos pagalba ir parama ikimokyklinėms institucijoms ugdam vaikų kognityvinius ir prekognityvinius socialinius įgūdžius

Įvadas

Tėvai/globėjai yra pavyzdys vaikams. Pirmaisiais gyvenimo metais už supančią aplinką ir vaiką pasiekiančią informaciją atsako tėvai. Palaipsniui atžala įgauna daugiau galimybių savarankiškiems sprendimams, tačiau tėvų įtaka dar labai didelė.

Šiame skyriuje yra aptariama ribų nustatymo svarba, bei kaip jos įsigali ir yra taikomos. Taisyklės ir limitai turi būti lygūs visiems. Suaugę privalo laikytis nustatytos tvarkos, kurios laikosi ir vaikas. Ribų nustatymas nėra tas pats kas vaiko varžymas, kuris reikštų galimybių ribojimą eksperimentuojant su naujovėmis. Vaikas nebus apribojimas nuo to, ką jau žino ar ką sužinos iš kitų, atvirkščiai, taip vystysis didesnis smalsumas, iniciatyva ir užtikrintumas.

Pradėjus lankyti darželį, pamėgtus užsiėmimus, vaikas pradės norėti tai daryti ir namuose. Tai yra visiškai normalu, kadangi mūsų, kaip tėvų, atsakomybė yra paruošti vaikus mokyklai. Dėl to popamokinė veikla yra privaloma. Itin svarbu žinoti vaiko fizinių, kognityvinių ir emocinių įgūdžių vystymosi slenkstį norint tinkamai susidoroti su anksčiau ar vėliau atsirandančiomis problemomis.

Šis modulis padės vystyti sveikus santykius tarp tėvų ir vaikų. Norint užtikrinti pasisekimą mokykloje, socialinių įgūdžių vystymasis yra toks pat svarbus kaip ir pažintiniai įgūdžiai. Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje gaunami socialinių įgūdžių pagrindai, kurie yra svarbūs sąveikaujant su supančia aplinka (t.y. taisyklių ir normų laikymasis).

Pirma dalis - Kaip vaikai išmoksta tikėtis ir nereikalauti

1.1. Įžanga

Vaiko laukia ilgas ir gražus kelias iki emociškai stabilaus ir visapusiškai suaugusio žmogaus, kuris turi tinkamą požiūrį apie jį supantį pasaulį. Ši kelionė yra pagrįsta aplinkinių suaugusiųjų atidumu ir rūpestingumu. Kadangi kiekvienas vaikas yra unikalus, nėra universalios instrukcijos, kaip tai tinkamai padaryti. Ką tėvai gali padaryti? Pirmiausia, pripažinti, jog tarpusavio santykiuose su vaikais galima tiek suklysti, tiek priimti tinkamus sprendimus. Visos klaidos gali būti ištaisytos. Svarbu sukurti abipusį supratimą su vaikais, kaip ir su suaugusiais. To dėka kuriami nuoširdūs tarpusavio santykiai be melo ar abejonių. Derėtų suteikti vaikams šansą savarankiškai priimti sprendimus, prieš tai juos apsvarsčius, taip pat nustatyti aiškias ribas bei jas gerbti. Itin svarbu skatinti vaiką eksperimentuoti su naujais dalykais ir taip formuoti jų individualų savarankiškumą.

1.2. Galimybės priimti savarankiškus sprendimus

No. Ref. 2017-1-ES01-KA201-038373

Žvelgiant iš vaiko perspektyvos, tėvai yra vieninteliai žinantys, kas geriausia mažyliui. Jie turi patirties, kurios kol kas trūksta atžalai. Todėl vaikui svarbu sulaukti paskatinimo formuoti savo patirtis, laikantis suaugusiųjų nustatytų ribų. **Geriausias būdas formuoti savarankiškumą:** vaikui duodama rinktis iš tėvų atrinktų variantų. Tai rekomenduojama daryti su ribotu skaičiumi pasiūlymų. Trijų metų vaikas turėtų rinktis iš dviejų variantų, nes yra sudėtingiau esant daugiau pasirinkimų.

Galimybių pasirinkti vaikams galime rasti kasdieninėje rutinoje: renkantis maistą, sprendžiant dėl gėlių, kurias vaikas norėtų turėti savo kambaryje. Leiskite vaikui nuspręsti, ar jis nori obuolio ar abrikoso, ar nori apsirengti žaliais ar mėlynais marškinėliais, ar parke jis norės eiti ant sūpynių ar čiuožyklos.

Priimdamas šiuos paprastus sprendimus, vaikas vysto **pradinę savarankiškumo stadiją**. Vaikams augant, jie turėtų būti įtraukiami į sprendimų priėmimą, kurie turi įtakos šeimos gyvenimui – kokia spalva reikėtų dažyti virtuvės sienas? ką veikiame šiandien: keliaujame apsipirkti ar aplankome tetą? ir t.t. Priimdami tokius sprendimus vaikai išmoksta atsakomybės, suvokia, jog jų veiksmai turi vienokias ar kitokias pasekmes. Taip pat supranta, jog jie yra svarbūs šeimos nariai, o laikui bėgant – svarbūs visuomenės nariai.

Suaugę yra linkę priimti sprendimus patys, norėdami apsaugoti vaiką nuo neteisingo sprendimų pasirinkimo. Tačiau reikia nepamiršti, kad klaidų darymas yra visiškai normalus ir mes ne visuomet sugebame išmokti iš kitų žmonių klaidų. Remiantis atliktais tyrimais, geriausiai išmokstame iš individualios patirties. Dėl to, svarbu vaikams suteikti realių galimybių, kur jie galėtų eksperimentuoti ir susidurti su rezultatais bei jų priežastimis.

- *Patarimai susiję su vaikų įgūdžiais priimti sprendimus* (<https://beyou.edu.au/>)
- *Penkios priežastys skatinti vaikus savarankiškai priimti sprendimus* (<http://momitforward.com/5-reasons-let-children-make-their-own-decisions/>)

1.3. Aiškios ir realistiškos ribos

Ribų esmė yra parodyti skirtumą tarp to, kas yra leidžiama ir nepriimtina, tuo pačiu parodant, kokios yra taisyklių nesilaikymo pasekmės. Būtina paaiškinti taisyklių laikymosi prasmę, siekiant sumažinti atsakomąjį gynybinį vaiko mechanizmą. Vaikams “ne” nereitai reiškia “taip”, nes uždrausti dalykai dažniausiai yra įdomesni. Frazės “nemėtyk žaislų”, “neišeik iš parko”, “nustok skriausti kitus vaikus” be jas sekančių padarinių paminėjimo tampa visiškai bereikšmės vaikui. Teigiamas požiūris, skatinantis taisyklių laikymąsi, geriau rezonuoja su vaikais: “jei nebežaisi, sudėk žaislus į jų vietas, jei juos mėtysi - gali sulūžti”, “geriau žaisk parke, nes už jo ribų yra daug mašinų, tu gali susižeisti”, “kuomet žaidi su kitais vaikais būk draugiškas, kuomet trenki kitam – jam skaudės”. Pozityvus atsakas į tinkamą vaikų elgesį įkvėpia juos užtikrintumui ir skatina kartoti tokį elgesį.

Dažniausiai nėra paprasta pasiekti norimą vaikų elgsenos rezultatą. Vaikai nuolatos testuoja ribas, nesvarbu, ar tai susiję su valgio ar miegojimo laiku, ar kitomis kasdieninėmis veiklomis. Pozityviam drausmingumui svarbios aiškios ir realistiškos ribos.

No. Ref. 2017-1-ES01-KA201-038373

Kaip nustatyti aiškias ir realistiškas ribas?

Norint nustatyti tokias ribas svarbu išlikti griežtiems, bet tuo pačiu ir empatiškiems. Reikia suprasti vaiko situaciją. Kalbant reikšdami pyktį ar nepasitenkinimą galime tik sutrikdyti gerus tarpusavio santykius.

Vaikams svarbu žinoti pagrindines šeimos taisykles. Grafiko nustatymas (kuomet šeima valgo, kada einama miegoti, kada galima žaisti) formuoja rutiną, kuri gelbsti vaikui jaustis saugiai ir komfortiškai, tuo pačiu leidžia vaikui žinoti, ko tikėtis. Nėra svarbus taisyklių kiekis. Geriausias rezultatas pasiekiamas, kuomet yra pabrėžiamos kelios taisyklės, kurių vaikos noriai laikosi.

Limitai turi būti gerbiami visų, tame tarpe ir suaugusiųjų. Nors vaikams smalsu mėginti peržengti nustatytas ribas bei **laužyti taisykles**, derėtų pripažinti jų pastangas laikytis nurodymų. Toks pripažinimas ir paskatinimas padrąsins vaiką tinkamai elgtis ateityje.

- *Prioritetų ir limitų nustatymas* (<http://www.k-state.edu/wwparent/courses/rd-old/rd3.htm>)
- *Tinkamų limitų nustatymas įvairaus amžiaus vaikams* (<https://content.ces.ncsu.edu/appropriate-limits-for-young-children-a-guide-for-discipline>)

1.4. Bandymai ir atradimai neperžengiant ribų

Ribų nustatymas nėra tas pats, kas vaiko varžymas išbandyti naujus dalykus pačiam. Vaikai neriboja savęs atsižvelgdami į tai, ką žino patys ar yra supažindinti kitų žmonių. Vystomas smalsumas, iniciatyvumas ir ryžtingumas. Šių savybių dėka vaikas turės supratimą, kaip elgtis susiklosčius naujoms situacijoms ir gebės pritaikyti praeities patirtis priimdamas sprendimus. Kol limitai yra realistiški ir taisyklių laikymasis yra skatinamas, vaikas bus ugdomas aplinkoje, kurioje jis įgaus pasitikėjimo savimi ir jaus, jog kontroliuoja situaciją.

Toliau pateikiamas pavyzdys, su kuriuo buvo susidurta daželyje: vienas iš vaikų nupiešė mešką ir paprašė mokytojos, kad ši iškrptų piešinį. Vaikas žinojo, jog negali naudotis žirkklėmis, nes gali susižeisti ir dėl to paprašė suaugusiojo pagalbos. Galime teigti, jog taisyklė nesinaudoti žirkklėmis buvo pagrįsta pozityviomis emocijomis, nes vaikas suprato galimas pasekmes atliekant šią specifinę veiklą ir savarankiškai priėmė sprendimą, kuris padėtų pasiekti savo tikslą. Vaiko sprendimą papildė mokytojo supratingumas ir pozityvus pritarimas.

Mėgindamas naujus, mažiau nuspėjamus, dalykus, vaikas galės nustatyti sau naujas ribas. Kol nėra pavojaus vaiko gyvybei ir gerovei, jis turėtų galėti eksperimentuoti, net ir žinant, jog galimas nepasisekimas. Vaikas mokysis iš savo klaidų ir taip supras taisyklių bei ribų reikšmę.

- *Kaip padėti vaikui patenkinti smalsumą* (<http://www.easternflorida.edu/community-resources/child-development-centers/parent-resource-library/documents/curiosity-and-wonder.pdf>)
- *Ryšys tarp suformuotų vaikų ribų ir motyvacijos* (https://www.researchgate.net/publication/227632393_Setting_limits_on_children's_behavior_The_differential_effects_of_controlling_vs_informational_styles_on_intrinsic_motivation_and_creativity)

1.5. Savarankiškumo įgūdžių vystymasis

No. Ref. 2017-1-ES01-KA201-038373

Savarankiškumo ugdymas yra svarbus ikimokyklinuko vystymosi etapas. Ankstyvoje vaikystėje, savarankiškumas reiškia, kad vaikas geba atlikti tam tikras užduotis be suaugusiųjų pagalbos (pavyzdžiui, pats pavalgyti, apsirengti, sutvarkyti žaislus ir pan.). Svarbu žinoti vystymosi etapus tam, kad vaikui neskirtume atlikti veiksmų, kurių jis nėra pasiruošęs padaryti pagal savo amžiaus grupę.

Kodėl individualus savarankiškumas yra svarbus? Savarankiškumas yra artimai susijęs su asmens pasitikėjimu savimi ir gebėjimu be papildomos pagalbos atlikti užduotis, taip pat jausmu, jog yra reikalingas aplinkiniams. Edukacinės sistemos tikslas yra paruošti individus, kurie geba prisitaikyti prie įvairių situacijų ir sėkmingai integruotis į visuomenę.

Kaip vaikas sugeba įvaldyti tokius įgūdžius? Tai pasiekama, kuomet sukuriama aplinka, kurioje vaikas, susidūręs su keblumais, gali pasitelkti tėvų pagalbą. Nors vaikas ir klysta mėgindamas, tačiau tai kartoja kol pasiekia norimų rezultatų. Šiuo atveju suaugusių tikslas nėra parodyti tinkamą sprendimą, bet padėti vaikui priimti šį sprendimą savarankiškai.

Kaip suaugę gali padėti lavinti savarankiškumą? Svarbu suvokti, jog visi vaikai vystosi skirtingai. Laikas praleistas prie tam tikros užduoties ir reikalinga pagalba vienu ar kitu atveju kaskart skiriasi. Pagalba vaikams yra reikalinga, tačiau tai nereiškia, kad jie yra bejėgiai. Per dažnai siūlant pagalbą, vaikas praranda motyvaciją ir poreikį tapti nepriklausomu. Vaikai supranta, jog visuomet turės kažką, kas priims sprendimus už juos.

Reiškiamas kritiškumas turi neigiamą poveikį vaikų-tėvų santykiams. Kritikuojant vaiko nesėkmę trikdome vaiko iniciatyvos ėmimąsi.

Derėtų pripažinti vaiko pastangas, o ne galutinį rezultatą. Vaikas jaučia aplinkinių pasitikėjimą, jo netekus vaikas pradeda abėjoti savo jėgomis.

- *Dešimt patarimų tėvams* (<http://www.intelligentmindsdc.com/10-ways-to-create-self-reliant-learners/>)
- *Patarimai skirti ugdyti vaiko savarankiškumą* (<http://www.ecoparent.ca/parenting/self-reliance-skills-in-children>)

Antra dalis – Kaip skatinti ikimokyklinio mokymosi veiklas namuose

2.1. Įžanga

Atlikti tyrimai rodo, jog tėvų dalyvavimas vaikų mokymosi procese yra labai svarbus, pabrėžia ilgalaikius rezultatus vaiko gerovei ir pasisekimui gyvenime. Vaikui pradėjus lankyti ugdymo įstaigoje (darželyje), jis užsimano kai kurias darželyje atliekamas veiklas daryti ir namuose. Tokie užsiėmimai turėtų būti paprasti, nebrangūs ar nereikalaujantys pernelyg daug laiko pasiruošimui. Veiklos, kaip pjaustymas, karpymas, klijavimas, piešimas, maisto gaminimas, lipdymas plastelinu ir pan., reikalauja daugiau laiko ir vaizduotės, tačiau yra kur kas linksmesnės bei prisideda prie stiprių vaikų ir tėvų tarpusavio ryšių formavimo. Įvairūs užsiėmimai yra naudingi tiek vaikams, tiek tėvams – mažieji smagiai praleis laiką, o suaugę bus prisidėję prie vaikų savęs pasitikėjimo vystymosi, pasiruošimo sutikti to, kas laukia ateityje.

2.2. Mažamečių sugebėjimai

Vaikų gebėjimai skiriasi priklausomai nuo jų amžiaus. Svarbu suvokti ir skirti vystymosi etapus, norint užkirsti kelią potencialioms problemoms. Jean Paiget, šios srities pionierius 20-tame amžiuje, aprašo, jog mažamečiai, pasitelkdami juos supančią aplinką, formuoja suvokimą apie pasaulį, kuriame gyvena. Pagrindus tokiam mąstymui formuoja tiek jutiminiai-motoriniai vystymosi etapai, tiek formalus ir logiškas auklėjimas.

Reikia žinoti ir skirti vystymosi etapus tam, kad vaikas nebūtų klaidingai verčiamas atlikti užduotis, kurioms jis dar nėra pasiruošęs. Perėjimas prie sudėtingesnių veiklų turėtų būti be prievartos ir spaudimo, kad nebūtų iššaukta atmetimo reakcija. Nors mažamečiai nesuvokia daugelio dalykų, tačiau jie puikiai gali suprasti supančią atmosferą. Vaikai negeba susidoroti su įtampa kilusia iš jų pačių.

Tėvų vaidmuo yra parodyti vaikui, jog nėra nieko blogo kartais jausti liūdesį, taip pat, kad ne visada galima gauti viską, ko nori. Ši streso valdymo savybė yra išmokstama ir vaikai turėtų būti lavinami pasitelkti tokias strategijas nuo mažumės.

Yra manoma, jog vaikui sulaukus dvejų metų jis patiria pirmąją pauglystę. Tai įvyksta dėl to, kad vaikas patiria daugybę naujų patirčių, pokyčių ir reikalauja papildomo dėmesio ir paramos iš jį supančių suaugusiųjų. Šiuo etapu svarbus optimalus bendradarbiavimas ir komunikacija tarp tėvų ir auklėtojų tam, kad būtų vystoma bendra vizija ir strategija, skirta užtikrinti vaiko gerovę.

Kaip charakterizuojamas dvejų metų vaikas?

- **Egocentiškumas arba "aš noriu"**. Dvejų metų vaikas yra susitelkęs ties jo asmeniniais poreikiais, jausmais ir norais. Kuomet vienas iš norų yra atmetamas, vaikas jaučia susierzinimą, dėl to svarbu tėvams tinkamai paaiškinti priežastis nustatant tam tikras taisykles. Vaikui suvokus jį apėmusias emocijas, jis geriau supranta aplinkinių jausmus.
- **Smalsumas ir savarankiškumo poreikis arba "aš galiu"**. Smalsumo dėka vaikas noriai tiria jį supančią aplinką ir testuoja savo gabumus. Pasiekus šį etapą, mažieji mielai atlieka įvairias veiklas savarankiškai ir jaučia pasitenkinimą dėl savo darbų ir pasisekimų. Suaugusiųjų vaidmuo šiame etape yra drąsinti vaikus susidoroti su ištikusiomis nesėkmėmis tam, kad mažieji ugdytų atkaklumą ir užsispyrimą.
- **Pyktis**. Kasdienius įvykius vaikai išgyvena intensyviau, nes dar neturi išvystytos emocijų valdymo sistemos. Dažnai geriausias būdas nuraminti kilusią įtampą – verkti. Toks emocijų išreiškimas gali būti skirtingo smarkumo (verkimą gali lydėti įniršio priepuolis, spardymasis, mušimasis ir pan.) ir taip padėti išlieti susikaupusią įtampą. Suaugęs turi išlikti ramus, pasiūlyti supratingumą ir emocinę paramą reikalingą vaikui. Suaugusiems itin svarbu emociškai atsiriboti nuo momentinės situacijos, kad nesureaguotų į susiklosčiusią situaciją neigiamai ir, kad išlaikytų empatišką požiūrį. Tokiais atvejais suaugusiojo vaidmuo yra padėti vaikui identifikuoti ir suvaldyti kilusias emocijas. Verkimas yra reikšmingas emocijų išlaisvinimui ir tiek pat svarbus suaugusiųjų gyvenime.

➤ *Jean Paiget nustatyti vaikų vystymosi etapai*
(<https://www.youtube.com/watch?v=TRF27F2bn-A>.)

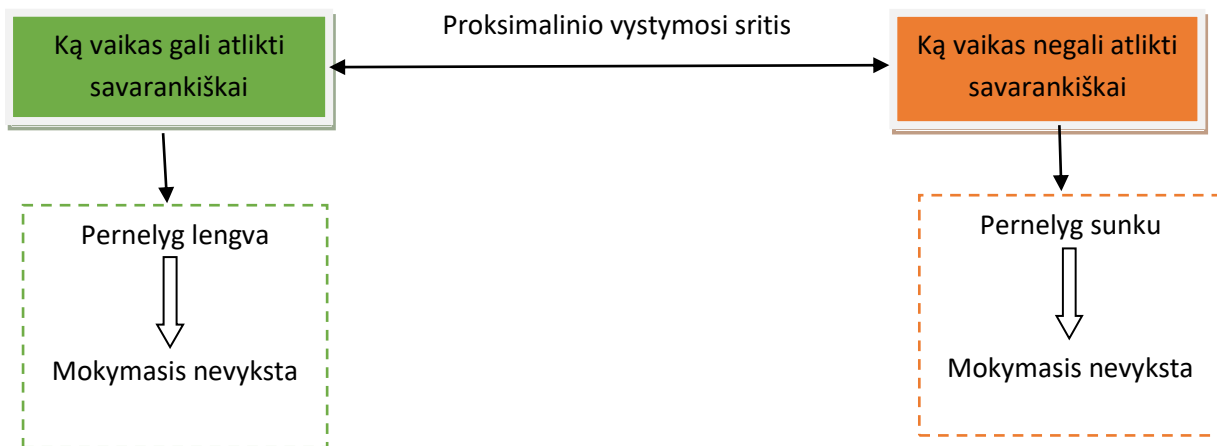

No. Ref. 2017-1-ES01-KA201-038373

- 10 pasakymų tinkamesnių vietoj “Nustok verkti”
(<http://happinessishereblog.com/2017/01/10-things-say-instead-stop-crying/>)
- Papildoma informacija apie kaitą nuo kūdykio iki ikimokyklinio amžiaus vaiko
(<https://extension.illinois.edu/babysitting/age-infant.cfm>)

2.3. Proksimalinio vystymosi sritis

Proksimalinio vystymosi sritis (trumpinama PVS) yra skirtumas tarp to, ką vaikas gali atlikti savarankiškai ir ko negali. Ši koncepcija buvo naudojama Lev Vygotsky (1896 – 1934) paskutinius dešimt jo gyvenimo metų. Jo manymu, vaikas pamažu ugdo sugebėjimą atlikti darbus savarankiškai naudodamas suaugusiųjų elgesį kaip pavyzdį. Kitaip tariant, geriausiai išmokstama, kuomet veikla yra pankankamai sudėtinga, tačiau ne per lengva.

Proksimalinio vystymosi sritis (PVS) yra **tarp vaiko gebėjimo atlikti užduotį su suaugusiųjų pagalba ir savarankiško veiklos atlikimo**. Jei suaugęs atlieka pagalbinį vaidmenį šioje situacijoje, mokymosi procesas yra paviršutiniškas. Dėl šios priežasties, ankstyvoje vaikystėje, mažamečiai mokosi iš jų tėvų ar globėjų. Namuose išmokus įgūdžius atsineša į ikimokyklinių ir kitų ugdymo įstaigų bendruomenes, kur šie įgūdžiai tobulėja ir tampa įvairesni.

Atlikti tyrimai parodo, jog įtemptos atmosferos buvimas namų aplinkoje neigiamai veikia vaiką, dėl to esminis **vaiko asmenybės vystymasis yra artimai susijęs su jo bendravimu su šeimos nariais bei šių interakcijų pasekmėmis**. Laikas praleistas mokykloje, ugdymo sistemos sėkmingumas ar nepasisekimas taip pat turės stiprią įtaką vaiko asmenybei. Taip pat formavimui reikšmingas yra konfliktų egzistavimas (ar jų nebuvimas), vertybių pabrėžiamų mokykloje ir namuose egzistavimas.

- Socialinis ir emocinis vaiko vystymasis
(<https://www.youtube.com/watch?v=Xy57UpKRNEo>)
- Proksimalinio vystymosi sritis (PVS)
(<https://www.youtube.com/watch?v=Du6vgSOj7UU>)
(https://www.youtube.com/watch?v=CTR_snb-0nQ)

2.4. Biologiniai nuostoliai – augimo spaudimas

Pagal tradicinį mokymosi ir ugdymo požiūrį, pradžioje vaikų žinios yra minimalios, tačiau laikui bėgant jie kaupia patirtį ir tampa kompetetingi.

Augdamas vaikas jaučia spaudimą iš aplinkinių, nes yra tikimasi, kad namuose ar mokykloje jis pasiektų tam tikrą žinių ar įgūdžių standartą. Tėvai mėgina tobulinti vaikų gebėjimus, skatindami dalyvavimą įvairiose veiklose (plaukimas, kalbų kursai, tenisas, futbolas, rankinis, krepšinis, karatė, šachmatai, fechtavimasis ir kt.), tačiau taip mažėja laikas praleistas su šeima ir vaikas gali pradėti jausti sumažėjusį šeimos narių prierašumą. Pavargęs ir išsekęs mažylis gali rodyti pasikeitusius būdo bruožus ar temperamentą.

Paminėjus šias galimas problemas, reiktų pabrėžti, kad tam tikro spaudimo jausmas vaikui yra reiklingas, tačiau jis turėtų būti tinkamai valdomas ir varijuojantis su teigiamu skatinimu.

Rekomenduojama mokyti vaikus priimti savarankiškus sprendimus tam, kad jie jaustų mažesnį spaudimą ir priklausybę nuo aplinkos, kur jų nuomonė yra vertinama ir svarbi. Individualių sprendimų priėmimo mokymas yra itin svarbus ugdymo procese. Dažnu atveju tėvai stengiasi apsaugoti mažuosius ir primeta savo pasaulėžiūrą bei mąstymą, taip atimdami vaiko galimybę nuspręsti už save. Tokia suaugusiųjų elgsena yra dėl noro apsaugoti mažuosius nuo galimų nemalonių patirčių bei nepasisekimų, tačiau derėtų nepamiršti, kad tokios patirtys yra reikšmingos vaiko vystymosi procese. Atėmus galimybę priimti sprendimus, vaikas sunkiau priims sprendimų ir veiksmų pasekmių koncepciją. Nuo patiriamų situacijų įvairovės yra ugdomi vaiko gebėjimai reaguoti į įvykius, mąstymas, ryžtingumas bei veiksmų ėmimasis.

Nors tai gali atrodyti kaip neturintys didelės įtakos veiksniai, tačiau jie yra **vaikų ugdymo pamatas**. Mažieji išmoksta atsakingumo ir priimti sprendimus susitaikant su vienokiomis ar kitokiomis pasekmėmis. Taip yra supažindinami su jų svarbiu vaidmeniu šeimos gyvenime, vėliau – visuomenėje, ir to pasekoje mažėja jaučiama įtampa. Tai nereiškia, jog spaudimas išnyks, tačiau vaikas bus pasiruošęs savarankiškai susidoroti su iškilusiomis situacijomis be suaugusiojo pagalbos.

- *Kaip tobulinti vaikų atsakingumą*
[\(<https://www.youtube.com/watch?v=O448GM4e0kM>\)](https://www.youtube.com/watch?v=O448GM4e0kM)
[\(<https://www.youtube.com/watch?v=KYnJCJVtEUw>\)](https://www.youtube.com/watch?v=KYnJCJVtEUw)

2.5. Buvimas kartu

Vaiko palaikymas neužgožiant jo asmenybės ir neverčiant jausti įtampą yra labai svarbus. Tai parodo mažajam, kad jis yra svarbus ir yra pripažintas jo tėvų gyvenimuose. Tačiau dalyvavimas vaiko gyvenime ir sprendimų priėmime neturėtų reikšti, jog jis turėtų būti priklausomas nuo suaugusiojo. Vaikui gali reikėti paramos ir pritarimo įvairiose gyvenimo situacijose. Taip pat svarbu yra galimybės bendrauti su savo amžiaus vaikais bei kitais suaugusiais.

Vystymosi etapai socializuojantis su kitais vaikais. Pirmasis etapas yra kuomet vaikas žaidžia vienas ar greta kito vaiko, tačiau nebendruoja su kitais ar nesidalina žaislais. Sekantis etapas – kuomet vaikas geba žaisti ir komunikuoti su kitais, tuo pačiu įgunda dalintis ir išmoksta kantrybės laukiant savo eilės. Kai

No. Ref. 2017-1-ES01-KA201-038373

kuriems vaikams tai yra sudėtingas periodas, nes vieną akimirką jie gali būti nepatenkinti savo bendraamžiais, o kitą – toliau žaisti tartum nieko nebūtų įvykę. Trečio etapo esmė – vaikas plečia savo draugų ratą iki 3 ar 4 vaikų, darželyje tai gali būti dar daugiau bendraamžių. Šių stadijų metu tėvams derėtų parodyti, jog jie palaiko mažylio sprendimus ir esant poreikiui siūlo paramą. Tuo pačiu reikia išlaikyti atstumą ir neapsunkinti vaiko pasitikėjimo savimi vystymosi.

Kitas svarbus vystymosi momentas – **dalyvavimas socialiniuose renginiuose ir jų organizavimas** (pavyzdžiui, teminių vakarėlių rengimas). Šiuo amžiaus laikotarpiu tėvai stengiasi suteikti sąlygas vaikams žaisti tik su bendraamžiais. Rekomenduojama, kad tokie socialiniai vakarai ar susitikimai būtų lydimi pozityvaus skatinimo (taip vaikai drąsinami kartoti elgesį). Patartina nepaleisti vaikų iš savo akiračio tam, kad suaugę galėtų užkirsti kelią kilusiems nesutarimams. Kuomet vaikas yra pakankamai savarankiškas keliauti vienas, svarbu užtikrinti, kad jis saugiai paseikia kelionės tikslą, net jei yra pakankamai didelis keliauti be palydos.

- *Kaip įsitraukti ir sudominti vaiką žaidimu*
<https://childdevelopmentinfo.com/child-development/play-work-of-children/pl5/#.W3rMM84zb4Y>
- *Socializavimo svarba*
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1350293X.2017.1380879?src=recsys>

Trečia dalis – Kaip didinti smalsumą ir žingeidumą

3.1. Įžanga

Labai svarbus vaiko vystymuisi yra periodas iki 6 metų, šiuo laikotarpiu jis pasisavina daugiausiai informacijos, gautos iš jį supančios aplinkos. Tokio amžiaus vaikai yra kur kas imlesni užsienio kalbai. Tėvų vaidmuo šiuo metu yra stebėti, kokią informaciją vaikas gauna iš aplinkos, tuo pačiu suteikiant visas galimas ugdomąsias galimybes. Nauja terpė bei socializuoti verčiančios situacijos padeda vaikui tobulinti kalbą, nes tokiu atveju jis susiduria su savo turimų įgūdžių ir žinių testavimu. Reikėtų pabrėžti, jog skirtingi asmenys turi individualų metodą mokytis ir skirtingų įgūdžių bei žinių kompleksą.

Vaikų poreikis žaisti lauke, turi daugybę teigiamų aspektų: tyrinėja gamtą, vysto fizinius gebėjimus ir koordinaciją, gerina pasitikėjimą savimi. Dėl aktyvios veiklos lauke vaikas tampa lankstesnis ir tuo pačiu tobulina motorinius įgūdžius.

3.2. Staigmenos: malonumo mokytis atradimas

Pradžioje mažamečiams reikalinga tėvų/globėjų/prižiūrėtojų pagalba norint sėkmingai atrasti ryšį su juos supančia aplinka ir padėti pagrindus pasitikėjimui savimi. Iš karto po gimimo yra rekomenduojama tarp motinos ir kūdikio sukurti fizinį lietimosi kontaktą (angl. skin-to-skin contact), kuomet mažylis gali girdėti mamos širdies dūžius ir jos balsą. Tai bus pirmieji vaiko potyriai, lydintys visą gyvenimą.

No. Ref. 2017-1-ES01-KA201-038373

Iki trijų metų amžiaus vaiko sprendimai yra sąmoningi, priklauso nuo energijos/norų/poreikių, kurie tiesiogiai paveikia vaiko tolimesnius veiksmus. Vyresni nei trijų metų vaikai pradeda suprasti savo norus ir elgiasi sąmoningai. Paprasčiau tariant, vaikui atliekant veiksmą ir suaugusiam uždraudus jį atlikti, vaikas susierzina, galimas pykčio priepuolis. Kuomet tokios emocijos susikaupia ir pratrūksta, derėtų nepaleisti vaiko iš akių, nes jis gali susižeisti pats, sužaloti kitus ar ką nors sulaužyti.

Vyresni nei trijų metų vaikai labiau atsižvelgia į savo logikos, matematinių ir kūrybiškų įgūdžių vystymąsi. Iki šio amžiaus vaikai priima informaciją tokią, kokia jiems yra pateikiama, dėl šios priežasties reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kokias istorijas jie girdi. Šiuo laikotarpiu mažieji sunkiai atskiria ribą tarp realybės ir įsivaizduojamo pasaulio, dėl to gali būti lengvai įbauginami. Vaikams pateikiama informacija ir paaiškinimai turėtų būti logiški ir realistiški. Pavyzdžiui, dauguma vaikų per televiziją pamatę reklamą su violetinės spalvos karve buvo sutrikę, kuomet darželyje sužinojo, jog karvės nėra violetinės spalvos. Dėl tokio realybės suvokimo, rekomenduojama atkreipti dėmesį, kokia informacija yra pateikiama vaikams iki trijų metų amžiaus. Taip pat svarbu atsakyti visus kilusius klausimus, norint apsaugoti mažuosius nuo betikslės baimės ar galimų nesusipratimų.

Amžius iki 6 metų yra apibūdinamas greitu informacijos iš supančios aplinkos pasisavinimu. **Tai yra puikus amžius mokytis užsienio kalbų.** Būtent dėl šios priežasties Rumunijos darželiuose yra siūlomos kitų kalbų pamokėlės. Namų aplinkoje vaikams galima siūlyti žiūrėti animacinius filmus kitomis kalbomis ar užsiimti įvairiomis sporto šakomis, nes vaikai yra itin imlūs naujoms patirtims. Vaikams vyresniems nei šešių metų amžiaus mokymąsis tampa sunkesnis procesas, nes sulaukus tokio amžiaus sprendimas mokytis yra sąmoningas. Galime lengvai įsivaizduoti, kaip sunku mokytis svetimos kalbos ar naujos sporto šakos kur kas vyresniame amžiuje. Mažamečių vaikų gebėjimą sąmoningai mokytis galime pastebėti matydami, kaip greitai jie įgauna akcentą kalbėdami ne gimtąja kalba.

- *Smalsumas ir mokymosi malonumas*
(<http://drilitman.net/wp-content/uploads/2013/11/Litman-2005.pdf>)
- *Vaikų žingeidumas*
(<https://www.scholastic.com/teachers/articles/teaching-content/why-young-children-are-curious/>)

3.3. Laimingas vaikas – smagus mokymąsis

Kaip aptarta anksčiau, iki trijų metų amžiaus vaikas sprendimą mokytis priima sąmoningai. Būdamas 3-6 metų amžiaus, prasidėjus sąmoningo, kūrybingo ir logiško mąstymo vystymuisi, staigios užmačios nebevaldo vaiko elgsenos.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai daugiausia išmoka žaisdami. Mažiesiems, kurie daug laiko būna darželyje, svarbu praleisti pakankamai laiko su šeima. Tai reikšminga tam, kad jų mąstysena nesietų grįžimą namo su smagios veiklos pabaiga. **Laikas praleistas su šeima turi būti atsverti laiką praleistą darželyje.**

No. Ref. 2017-1-ES01-KA201-038373

Kitas reikšmingas aspektas yra tinkamas suaugusiųjų laiko planavimas tam, kad tiek kiekvienas iš tėvų, tiek sesės ar broliai praleistų laiko su mažyliu. Rutinos įvedimas yra gana sudėtingas, ypač kuomet tėvai yra išsiskyrę. **Tinkamai sudarytas planas** suteikia progų abiem tėvams prasmingai praleisti laiką su vaiku, pavyzdžiui, tėvas vaiką nuveda į darželį, o mama jį pasiima namo, tuomet visa šeima pietauja/vakarieniauja, leidžia laiką kartu ir vienas iš tėvų skaito pasaką prieš miegą. Laikymasis tokios rutinos yra keblus, tačiau pasiekiamas ir šeimose po skyrybų. Ignoruojant bet kokią rutiną gali versti vaiką jausti nerimą, dėl šios priežasties verta atsižvelgti į jo elgesį iškilus sudėtingoms situacijoms.

Žinant žaidimų svarbą vaiko vystymosi procese, praleidžiamas laikas su šeima (pavyzdžiui, kartu gaminant maistą, prižiūrint sodą ir kt.) bei žaidimai turėtų būti vienodai realūs.

- *Aktyvūs žaidimai*
(<https://www.youtube.com/watch?v=Z2tY6OSPDWw>)
- *Džiaugsmas ir jo netikėtumai*
(https://www.ted.com/talks/nancy_etcoff_on_happiness_and_why_we_want_it/transcript#t-186854)

3.4. Ankstyvas dėmesys kalbai

Bendravimas su kūdikiu yra rekomenduojamas dar prieš jo gimimą. Vaisius susipažįsta su savo motinos balsu ir širdies tvinksniais, dėl nuolatinio jų girdėjimo. Tačiau yra rekomenduojama komunikuoti su dar negimusiu kūdikiu ir tėvui, tam kad mažylis pratintusi ir prie jo balso. Po gimimo, tėvai turėtų dažnai bendrauti su vaiku, apibūdindami jį supančią aplinką ar įvykius: “Turiu pakeisti tavo sauskelnes, nes jos nešvarios”, “Pirmiausia raskime švarius rūbelius, o tada nusivilkime nešvarius” ir pan. Derėtų kuo daugiau stengtis kalbėti gramatiškai teisingai, vietoje “vaikiškos kalbos” vartojimo. Kadangi mažamečiai iki trijų metų amžiaus negeba skirti realaus dalyko nuo abstraktaus, svarbu vaikams skaityti istorijas ir perpasakoti realius įvykius iš jų pačių gyvenimo. **Kalbos ugdymui reikšminga atskirti naujus terminus ar koncepcijas**, pavyzdžiui, kuomet padedame vaikui persirengti, sakome “Dabar padėsiu nusimauti šiuos marškinėlius”. Šiame kontekste žodis “marškinėliai” yra naujas, dėl to tėvai turėtų pabrėžti šį naują terminą jį kartojant bent tris kartus. Taip vaikas pamažu išmoks atpažinti žodį ir daiktą/koncepciją, susijusią su tuo žodžiu. Panašios veiklos kaip “atnešk ar parodyk savo marškinėlius” taip pat padeda užtvirtinti žodžių suvokimą ir ugdyti kalbos įgūdžius. Vėliau vaikas gebės atkartoti naujai išmokus žodžius ir juos naudoti įvairiame kontekste. **Kalbant apie kitos kalbos mokymąsi**, svarbu, kad vaikas su ja susidurtų maždaug trijų metų amžiaus. Šiuo laikotarpiu nuolatinis kalbos vartojimas yra itin reikšmingas. Pavyzdžiui, tėvai iš skirtingų šalių (rumunė motina ir arabas tėvas) bendrauja su vaiku anglų kalba. Būdamas dvejų metų, vaikas geba bendrauti su mama rumuniškai, su tėvu arabiškai, ir kuomet šneka su abiejais tėvais į juos kreipiasi angliškai. Taip pat vaikas prisitaiko bendraudamas su savo seneliais (motinos ar tėvo pusės).

- *Kalbos ugdymas*
(<https://www.youtube.com/watch?v=y8qc8Aa3weE>)
- *Kalbos vystymosi etapai*

<https://www.youtube.com/watch?v=ZudYD2vNeqY>

3.5. Tapk savo vaiko "emociniu treneriu"

Kas nulemia vienokį ar kitokį vaiko elgesį? Kaip derėtų elgtis norint vaiką išmokyti rūpestingumo, būti laimingu ir sėkmingu? Tai klausimai besisukantys visų tėvų galvose.

Yra **du esminiai faktoriai vaiko elgsenos formavime**: emocijų valdymas – gebėjimas suvokti ir valdyti jausmus, kita elgsenos formavimo ašis – vaiko tarpusavio bendravimas su kitais vaikais bei su suaugusiais. Deja, informacijos pasiekiamos tėvams apie šiuos faktorius nėra daug. Didžioji dalis tėvams prieinamos informacijos yra susijusi su disciplina, kuri negelbsti norint geriau suprasti vaiko elgesį.

Vaiko lyginimas su jo broliais/seserimis, kitais mokiniais ar kaiminystėje gyvenančiais vaikais gali būti labai traumuojantis. Tėvai turėtų vengti tokių išsireiškimų kaip "tavo brolis buvo greitesnis" ar "kaimynų vaikas žino, kaip tai padaryti, ne taip, kaip tu" ir t.t. Tokios pastabos gali pakenkti tėvų ir vaikų santykiams ir žaloja vaiko pasitikėjimą savimi. Taip pat tėvai turėtų nenaudoti pasakymo "darbą atlikai gerai, BET kitą kartą galėtum pasistengti labiau". Nors tokio tipo išsireiškimai, iš pirmo žvilgsnio, nekelia susirūpinimo, tačiau jie gali turėti ilgalaikių neigiamų pasekmių. Tinkamiau tėvams būtų naudoti pozityvias pastabas, pavyzdžiui, "pastebėjau, jog puikiai moki piešti. Galbūt norėtum pamėginti nupiešti kitokį piešinį?" Tokio tipo išsireiškimai motyvuoja vaiką tobulinti savo įgūdžius, leidžia jaustis svarbiam ir pripažintam, tokiu būdu vaikui padedama augti ir pasiekti savo potencialą.

Tėvų elgesys gali būti itin reikšmingas formuojant vaiko požiūrį į save ir aplinkinį pasaulį. Yra skiriami **du tėvų tipai**. Vieni, kurie neigiamas emocijas (liūdesį, pyktį) priima kaip žalingas emocijas ir jų nepripažįsta ar vengia. Tokie tėvai stengsis neigiamas emocijas pakeisti pozityviomis ir vaiko liūdesį pripažįstą kaip jų pačių klaidą. Jausmai tokiose šeimose gali būti prilyginami rūbams, kažkas ką gali pasirinkti, pakeisti ar atsisakyti. Kitas tėvų tipas – vadinamieji "emociniai teneriai". Šie tėvai priima visas vaikų patiriamas emocijas ir žiūri į jas, **kaip į galimybę kažką išmokti ar patobulinti**. Pastebimos net ir mažiau išreiškiamos vaikų emocijos. Visi jausmai yra sutinkami pasitelkiant empatiją, tuo pačiu mėginama nustatyti ribas, spręsti galimas emocijų sukeltas elgsenos problemas.

- *Emocinis ugdymas*
<https://www.youtube.com/watch?v=cafXa6Z-eIA>
- Vaikų emocinis balansas
<https://www.kidsmatter.edu.au/health-and-community/enewsletter/managing-emotions-and-behaviours>

Ketvirta dalis – Socialinių įgūdžių ugdymas

4.1. Įžanga

Socialinių įgūdžių vystymas yra taip pat svarbus kaip ir kognityvinių, ypač jei siekiama suteikti visokeriopą patirtį ugdymo įstaigoje. Darželis atstoja pradinį vystymosi etapą, kurio metu vaikai supažindinami su

No. Ref. 2017-1-ES01-KA201-038373

pamatinėmis taisyklėmis, reikalingomis siekiant optimalių ugdymo įstaigų rezultatų. Suaugusiųjų socialinę elgseną atspindi tinkamas komunikavimo pradai ankstyvoje vaikystėje. Taip pat reikšmingas yra suvokimas, jog egzistuoja skirtingi socialiniai prototipai, iš kurių kiekvienas reikalauja specifinio atsako. Nėra sukurtos universalios strategijos, kurios dėka būtų vystomas socialinis intelektas. Į kiekvieną vaiką reikia žvelgti kaip į naują, individualų atvejį. Norint skatinti socialinį tobulėjimą galima taikyti įvairias metodikas, tačiau pirmiausia reikia būti susipažinus su vaiku, tam, kad parinkti tinkamą ugdymo kelią.

4.2. Įvairios strategijos ir jų pasirinkimas

Socialinių įgūdžių ugdymui reikalinga pasitelkti įvairius metodus, tačiau galiausiai visa tai veda į žaidimus ir kitas linksmas veiklas. Greta mokymosi, darbinų ir kūrybinių procesų, **žaidimai sudaro didžiąją dalį visų vaiko veiklų**. Žaidimų dėka, mokymasis ir socialinių įgūdžių lavinimas yra pateikiami per pozityvią prizmę, taip sukuriant puikias sąlygas vaiko asmenybės tobulinimui.

Kas yra socialiniai įgūdžiai? Šiuo terminu yra apibrėžiama daugybė aspektų, daugeliu atvejų reiškiančių tiesiog iškalbingumą. Gebėjimas reaguoti į aplinkinių emocijas, suprasti ką kitas žmogus galvoja, bendradarbiavimas ir bendro susitarimo pasiekimas – tai tik keli socialiniai įgūdžiai, kuriuos asmuo gali ugdyti. Norėdamas sukurti optimalius santykius su savo bendraamžiais, ikimokyklinio amžiaus vaikai turi išsiugdyti tokias savybes kaip, prisitaikymą prie naujos aplinkos ar asmenų grupės, dalinimosi, taisyklių laikymosi, tinkamos kalbos vartojimo, veido išraiškų valdymo, akių kontakto išlaikymo bei klausymo.

Kaip vaikai išmoksta socialinių gebėjimų? Tėvai turi esminį vaidmenį vaikų socializavimo ugdyme. Reikia nepamiršti, jog vaikai taip pat mokosi ir iš kitų šaltinių, pavyzdžiui, kitų šeimos narių, žaidimų draugų, bendraamžių mokykloje, mokytojų. Dėl amžiu specifinių kiekvieno vaiko asmenybės bruožų, nėra unikalios strategijos socialinių įgūdžių mokymui.

Kaip galima padėti vaikui tobulinti socialinius įgūdžius? Itin svarbus žingsnis yra skatinti vaikus atvirai kalbėti apie save. “Aš esu...”, “Man patinka...”, “Aš galiu...”, “Aš išmokau kaip...”, “Man puikiai sekasi...” ir kiti išsireiškimai yra tinkami indikatoriai, rodantys kokią nuomonę vaikas susidarė apie save bei ką geba ar negeba atlikti. Atsižvelgiant į tai, kaip lengvai vaikas gali reikšti požiūrį apie save, galima sklandžiau parinkti socialinio vystymosi metodiką. Renkantis optimalią strategiją taip pat derėtų atsižvelgti į žodinio bendravimo sklandumą, reikalingą laiką atsakymo išreiškimui, norą ar nenorą dalyvauti tokio pobūdžio pokalbyje.

Kitas ilgalaikį rezultatą turintis aspektas yra maniera, kuria vaikas išmoksta formuluoti ir išreikšti mintis. Nepaslaptis, jog vaikai geriausiai išmoksta elgsenos, žodžių/sintagmų, darbo įpročių stebėdami aplinkinius suaugusiuosius. Dar vienas reikšmingas etapas – bendravimo stereotipų išmokimas. Vaikas turi susidurti tiek su teigiamomis, tiek su neigiamomis emocijomis, kurios turi būti paremtos empatija ir supratingumu, nepamirštant ir kitų reikšmingų aspektų.

Vaiko socializavimosi įgūdžiai yra itin svarbus komponentas **emociniam intelektui**. Ikimokyklinio amžiaus vaikai yra skatinami kalbėti apie jų jaučiamas emocijas, apie tai, kas juos verčia jaustis gerai ar blogai. Tėvams derėtų atitinkamai reaguoti į vaikų pasisakymus, norint padrąsinti mažuosius reikšti save. Dar vienas faktorius turintis įtaką vaikų socialinių ryšių formavime – asmeninė erdvė. Kiekvienam asmeniui yra

No. Ref. 2017-1-ES01-KA201-038373

svarbi jo individuali erdvė ir aplinka, kurioje žmogus jaustųsi komfortiškai. Ignoruojant šiuos poreikius galima sukelti neigiamas emocijas.

- *Emocijos sukuria poreikius, į kuriuos privalome atkreipti dėmesį* (<https://www.youtube.com/watch?v=-6tObiLSU78>).
- *Socialiniai įgūdžiai* (https://www.youtube.com/watch?v=dBB_OVkk6kw).

4.3. Geresnis komunikavimas

Kas yra komunikacija? Ji yra apibūdinama kaip veiksmy grupė, kurių bendras tikslas yra perduoti informaciją tarp dviejų asmenų, koduotą informaciją žinutėmis, ženklais ar simboliais. Šie du asmenys yra vadinami pašnekovais arba formaliau: siuntėju ir gavėju. **Bendravimas yra dinamiškas procesas**, kuris nuolatosis kinta. Dažniausiai pokalbis vyksta žodžiais (kalba), tačiau yra galimos ir kitos formos, pavyzdžiui rašytinė. Kalbėdami komunikuojame ne tik žodžiais, bet ir balso tonacija, kvėpavimo greičiu, veido odos spalvų tonų pasirodymu, laikysena. Perduodamos informacijos suvokimas taip pat priklauso ir nuo adresato požiūrio, kuris gali būti pasyvus, kategoriškas ar užsispyręs bei agresyvus.

Tėvų ir vaikų bendravimas – tai vienas iš svarbiausių santykių žmogaus gyvenime ir daugeliu atvejų tėvų pareiga yra juos inicijuoti. Tėvai turėtų gebėti suprasti, kuomet yra tinkamiausias laikas pradėti pokalbį ir užmegzti dialogą su vaiku. **Pokalbio pradžia** yra svarbi komunikavimo efektyvumui. Nerekomenduojama pradėti pokalbį nuo sudėtingo klausimo (pavyzdžiui, “Kodėl planetos sukasi aplink Saulę?”), nes tai gali iššaukti vaiko gynybinę reakciją ir užkirsti kelią tolimesniam pokalbiui. Dalinimasis savo mintimis, vaizduotės pasitelkimas, norint pradėti vieną ar kitą temą, atkreips vaiko dėmesį, taip inicijuojant pašnekosio pradžią (“Važiuodamas į darbą pradėjau galvoti, kodėl planetos sukasi aplink Saulę...”).

Yra daugybė būdų sutrikdyti komunikacijos proceso vystymąsi ir užkirsti kelią informacijos perdavimui. Pavyzdžiui, duodant komandas tarsi instrukcijas (“Tu privalai eiti į darželį” ar “Privalai tai padaryti ir neklausk kodėl”), leidžiant suprasti įsipareigojimą (“Turi manęs klausyti”), kritikuojant (“Tu niekada nebūsi toks, kaip kiti vaikai”) ir kt. Dažniausiai pasitaikantis pokalbio trukdis – negebėjimas išklausyti. Jei vaikas jaus, kad jo niekas nesiklauso mėginant susišnekėti, negaudamas atgalinio ryšio, kuomet nėra akių kontakto iš adresanto – vaikas pradės vengti tolimesnio pokalbio.

- *Bendravimas su vaiku* (<https://www.youtube.com/watch?v=n3oKwCk5k3w>).
- *Daugiau informacijos apie bendravimą su vaikais* (https://www.unicef.org/cwc/files/CwC_Web.pdf)

4.4. Klausymo įgūdžiai – ryšių menas

Klausymas yra esminė komunikacijos dalis. Geras pašnekovas, visų pirma, turi būti geras klausytojas. Klausymas sudaro svarbią informacijos gavimo ir perdavimo proceso dalį, tai yra:

- suvokimas (pateikiamos koduotos informacijos identifikavimas ir atpažinimas);
- informacijos supratimas suteikiant jai reikšmę (priklauso nuo adresato patirties ir atminties);
- svarbos priskyrimas apdorotai informacijai;
- įvertinimas (atinkamos nuomonės susidarymas pagal gautą informaciją).

No. Ref. 2017-1-ES01-KA201-038373

Tyrimai parodė klausymo reikšmingumą ne tik žinutės esmės suvokimui, bet ir perduodamos informacijos aplinkybių supratimui. **Neverbalinės informacijos įsisavinimui itin svarbu klausyti ir stebėti kalbantį žmogų tuo pačiu metu.**

- *Klausymo įgūdžių tobulinimo metodai (https://www.youtube.com/watch?v=z_rNd7h6z8)*

Pasyvus klausymas yra komunikacijos tipas, kuomet daugiausia informacijos yra pasisemiama iš nežodžinių žinučių, kurios dažniausiai perteikia sutikimą, supratimą ir empatiją. Kartais asmens požiūris yra svarbiau nei žodžiai. **Du pasyvaus klausymo etapai:** durų atidarymas (patvirtinimas, tačiau nebūtinai sudarantis komunikacinį barjerą: “Pastebėjau, kad liūdi. Matau, jog turi sunkumų. Jei nori pasikalbėti, klausau tavęs.”), nepertraukiamas klausymas (mėginimas perteikti supratingumo emociją). Svarbu diferencijuoti, ar vaikai supranta tam tikrą veiklą/elgesį, ar tiesiog pritaria. Būdami tėvais suprantame vaiko poreikį klykti, mesti žaislą, tačiau tai nereiškia, jog turime pritarti ar skatinti tokį elgesį. Aktyvus klausymasis yra sudėtinga klausymo forma, reikalaujanti naudoti tiek žodinę, tiek nežodinę komunikaciją. Klausimai pasitelkiami siekiant patikslinti tam tikrus komunikacijos aspektus. Pokalbio esmė turėtų būti skirta **susitelkti į vaiko poreikius ir norus**, tuo pačiu skatinant vaiką dalintis savo mintimis net ir sudėtingomis temomis. Suaugusiojo prieštaringas požiūris, vaiko akimis, gali pasirodyti kaip asmeninis išpuolis prieš vaiką.

- *Metodika skirta tobulinti klausymo įgūdžius (https://www.youtube.com/watch?v=z_rNd7h6z8)*
- *Tėvų – vaikų bendravimas esant konfliktinei situacijai (<https://www.youtube.com/watch?v=8pUDPPCHf8M>).*

4.5. Empatija ir susidomėjimas aplinkinių situacija

Empatija yra gebėjimas jausti, suprasti, sukelti ir dalintis emocijomis (tokiomis kaip džiaugsmas ar liūdesys), patiriamomis kitų asmenų, kuomet jos nėra raiškiai išreikštos. Psichologas Martin L. Hoffman (1982) apibūdina keturis empatijos vystymosi etapus:

- bendra empatija – kito asmens emocijų imitavimas, gali būti pastebimas nuo vienerių metų amžiaus;
- egocentrinė empatija – pastebima tarp 12-18 mėn. amžiaus vaikų – geba skirti kitų asmenų emocijas ir pateikia egocentrišką atsaką;
- empatijos reiškinys pagal kito asmens emocijas – vyresnio amžiaus vaikai – supranta subtilius skirtumus tarp emocijų ir pateikiamas atsakas yra mažiau egocentriškas;
- empatija kito asmens padėčiai – pastebima tarp kur kas vyresnių vaikų. Reaguoja ne tik į kito žmogaus emociją, bet ir į bendrą situaciją.

Kitas socialinės komunikacijos tobulinimo metodas yra skatinti vaikus dalintis jų nuomone apie specifinius veiksmus, idėjas ar požiūrius su kitais vaikais. Nepaisant vaiko žodyno apribojimų (priklausomai nuo amžiaus), asmenybės formavimui svarbu tinkamai formuluoti iš išreikšti nuomonę.

No. Ref. 2017-1-ES01-KA201-038373

Vaiko iniciatyvų skatinimas padeda vaikui atkreipti dėmesį į bendruomenės problemas ir paskatina domėtis įvairiomis pasaulinio masto temomis. Raginant vaiką formuluoti savą nuomonę apie įvairius subjektus, derėtų nepamiršti, jog kiekvienas žmogus gali turėti asmeninę nuomonę. Esant nuomonių išsiskyrimui, tai nereiškia, kad kito asmens mintis yra neteisinga, ji tiesiog atspindi žmogaus požiūrį į atitinkamą subjektą. Vaikus galima supažindinti su įvairiomis gyvenimiškomis situacijomis ir paprašyti įsivaizduoti kaip, jų manymu, jaučiasi žmonės duotose situacijose. Empatija turi esminį vaidmenį vaikų pažindinant su aplinkinių asmenų perspektyvos svarba. Palaipsniui ikimokyklinio amžiaus vaikai išmoksta, kaip priimti kitų žmonių požiūrį ir nuomonę, kuomet jie neatitinka jų pačių.

- *Empatijos vystymas ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpe*
(<https://mcc.gse.harvard.edu/files/gse-mcc/files/empathy.pdf>)
- *Metodai skirti išugdyti empatišką vaiką*
(<https://www.zerotothree.org/resources/5-how-to-help-your-child-develop-empathy>)

Iš anglų kalbos vertė: Ona Ambrazaitytė

